

Rozhovor s pamětnicí A. D., nar. 27. 8. 1924

Tak jestli byste nám mohla povyprávět o svém dětství. Co si pamatujete, jak jste žili?

No, tak bydleli jsme v Třemošný na Orlíku. No, tam jsem chodila do školy asi pět let jsem tam chodila do obyčejný školy. Bylo to na Sklenárně, se tomu říkalo. No, když jsem dospěla, bylo mi čtrnáct, tak jsem dělala na horní příze, jako, jak se dělají ty dlaždičky v Kamaričce. Já nevím co to je. Jak se to říká. Tak tam jsem dělala, učila jsem se tam půl roku. No a chodila jsem normálně dělat. Když mě bylo šestnáct roků, tak jsme se přestěhovali do Plzně na Jateční. Jateční Doubravka tady v Plzni. No a bylo ve dvačtyřicátým roku bylo nařizeno všechny roma, jako dávat do koncentračního tábora. Tak hold přišli, no, sebrali nás. Já jsem dělala potom na nádraží, tady v Plzni. No a sebrali nás a odvezli nás v tom dvačtyřicátým tady z Plzně, celou naši rodinu. Maminku, babičku, maminky čtyři sestry. No, prostě hodně příbuzenstva. Celá naše rodina. Prostě všechny roma odvezli.

A čím se živili vaši rodiče?

Naši rodiče jezdívávali s koňmi, ti byli jako kočí, ale my ne. Moje matka si žila jako s domácím člověkem, kde teda jsme byli ubytováni od mládí. My jsme nejezdili. My jsme pořád bydleli na Orlíku. Měli jsme svůj domek a tam jsme jako bydleli. No a já jsem potom chodila do školy, můj bratr taky do školy chodil, no a tam ten třetí. My jsme byli jen tři děti. Ten taky chodil do školy, no, potom se oženil a odstěhovali jsme se do Plzně a z Plzně jsme byli odvezeni do toho koncentračního tábora. Do Let u Písku. Tam jsme byli osm měsíců. Já jsem tam byla potom ještě dýl o nějakých pár týdnů a maminku odvezli o tři měsíce dříve do Osvětína. Já jsem potom za ní přijela, když nás odvezli. To mi bylo osmnáct pryč a odvezli mě za ní a já už jsem ji tam nechytila.

A můžete nám povyprávět o těch Letech, jak to tam vypadalo?

O těch Letech? To bylo hrozný. No, chodili jsme na práci jako naše mladý. Ty děvčata nás vzaly a ty Němci rozváželi nás osobníma autama, teda nákladní auto vzali a rozváželi nás na vesnice na ty JZD a tam jsme chodili na brambory, potom, to bylo vlastně na podzim, tak to jsme chodily na ty žně, na brambory. No a potom jsme dělaly normálně všelijaký ty práce, který potřebovali na různých místech. No, tak to jsme tam dělaly. No, potom, když nás odváželi. Spali jsme v jedný místnosti, kde nás bylo taky deset až patnáct. Kde jsme jeden vedle druhýho spali na sobě, no. No, byla tam kuchyň, byli tam Český. No, prostě v tý kuchyni Český ty esembáci. A já jsem se jich bála. Ty byli někdy ještě horší, než ten Němec. Abych vám řekla pravdu, tak jste měli třeba špinavej šálek, tak vám ho vzali a rozbili vám ho o hlavu. Dali vás do bunkru, kde jste to musela vydržet třeba aspoň čtyřadvacet hodin.

A vy jste byla někdy v tom bunkru?

Já jsem v tom bunkru právě nebyla, protože jsem se tam za nic nedostala. Ale můj bratr, ten byl vyvěšený těch čtyřadvacet hodin. Tedy, byl na kůlu pověšenej za ruce. No, prostě ve vejšce. Tak tam byl tak prostě pověšenej.

A za co? Co udělal?

No, měl pokus o útěk, odtam. Bylo to hrozný, abych vám pravdu řekla. No a mamince tam zemřela malá, moje sestřička, jo. Tam děti se zabily i dospělý člověk, no. Tak ten esembák

šel, praštil to dítě a nechal ho na zemi. No a potom ty starší ženy, které už měly přes čtyřicet. Maminka měla přes čtyřicet. Skoro padesát roků. Mladá ženská, odvezli ji do toho. Babička měla už tehdy devadesát. No a její sestry čtyři. A odvezli je odtam a já už jsem se s nima nikdy nepotkala. No a já jsem potom byla v Osvětíně, tam jsem byla asi osmnáct, nebo dva roky. No, asi osmnáct měsíců. Potom nás odvezli do Radesbricku. Tam byla taková nějaká. To byl takovej filmázní lágr. No, to vybírali. Potom nás vezli do Vitnbergu. Z Vitnbergu do Lahresbricku. Z Lahresbricku potom zase do nějakýho lágru. Jsme byli asi ve třech. No a tam potom jsme byli odsouzeni.

A jak to vypadalo v té Osvětíni, kdyby jste si mohla vzpomenout?

V Osvětíně? No, to vám mohlo říct, co tam bylo? To byly bloky, kde prostě všichni jsme byli pohromadě. No, tam se dělalo v lomách. No, tam zabíjeli, jak se mohlo. Vybírali, apelovali. Taky zde stála večera až do rána na. Venku jim na to nezáleželo. Prostě vybrali, zapískali, muselo se jít ven. No a já jako mladý, my děvčata, jsme byli, abych vám pravdu řekla u těch, zase u těch starších, jo. Ale do rána zemřeli. No, tak je vyváželi ven, nakládali je, dávali je do plynů. To bylo hrozný, no. To jste viděla denodenně pálení, zabíjení. No, ty mladý ani tak ne. Jako třeba od těch osmnácti do dvaceti. Ty Hitler prostě potřeboval na práci. Tu nejhorší práci, kterou jsme zastali, jsme museli dělat. Takže oni nás nezabíjeli, jo. Ale ty starý, který už nemohli nebo byli nemocný, jo. No, tak ty zabíjeli.

A vy jste věděli jsou tam ta krematoria?

Všechno. Já jsem to viděla přímo.

Jak to vypadalo?

No, to byla kremace, kde prostě řekli, když přijel transport, jo. No, my jsme zrovna měli ten blok u toho. No, tak teď přijel velikej vlak, zastavil a to byly veliký transporty, jako když vezmete vojsko. Maminky a těhotný ženy a miminka a to všechno. No a to normálně šli, ale oni byli tak chytrý Němci, že jim dávali ručníky a pouštěli. Oni mysleli, že to jsou sprchy. No, oni křičeli, že chtějí prostě vlašnou, ne horkou. A oni místo toho jim pouštěli ten plyn. No, potym zmáčknul venku. My jsme to potom chodili uklízet. My jsme tam ty baráky, co ty plyny dělaly. My jsme to museli jít uklízet. Tam byly takový knoflíky. On to zmáček ten knoflík a ta podlaha se podjela a ty lidi padli dovnitř a zase dalších sto a dalších sto.

A to vy jste neviděli přímo?

Ne, to ne, to jsme neviděli. Ale viděli jak pálili, protože děvčata říkala, hele už zase pálejí, jo. Už zase de ten dým. Ale ten smrad a to všechno jste cejtila. Jo, oni nás zamykali, abychom se nekoukali. No, když už potom byla třeba pauza. Už Němci přestali, tak nás vzali třeba padesát děvčat nebo čtyřicet. My jsme to tam museli uklízet. Ale nic jste neviděla.

A co jste uklízeli?

My jsme to splachovaly těma hadicema, no, prostě ty dlaždičky. No a druhý den šel zase druhý transport. No a tak to šlo furt denodenně. No, když už potom nevěděli, už nestačili pálit, tak je házeli přímo. Udělali oheň a házeli je přímo do ohně. Oni se bouřili ty lidi. Nechtěli tam jít. Ne, to je jasný.

To jste viděli přímo?

To jste viděla. To bylo šílený.

A to dělali kde?

To dělali venku. Přímou tam u ty kremace, venku. Venku, na place. Tam dali nějaký takový ty dřeva, víte. No a tam to pálili. O tom se nedá ani povídat, víte? No a teď nás děvčata jako. Já vám řeknu. Já jsem tam byla a chodila jsem taková nějaká, víte, oblblá. Že jsem ani nevnímala, co se tam všechno dělá. Já jsem si většinou lehla a ležela jsem. Nebo do bunkru vás dali, kde jste nevydržela ani do rána. To byla místnost, kde nastrčili čtyři, pět děvčat, jo. A ta místnost byla tak, že jste se nemohla ani otočit.

Vy jste tam byla?

Já ne. My jsme tam akorát vynášely hajzl. Ty kýble. Já jsem tam akorát.

Z toho bunkru jste vynášeli?

Z toho bunkru, no. No, bití jsme dostali, to jo. To jako bití jsme dostávali, no ale bylo to tak nějak udělaný, víte že. Hitler potom nařídil, ale jako s námi za mladejma zacházeli jako docela dost slušně, že potřebujou na práci do Německa. Do Daresbricku. Tam se dělaly letadla. To je tady v Německu. Jo, a oni nás dali do té továrny. Tam jsme dělali ty letadla. Takže tam jsme tak trošku už zachránili. No, potom nás ještě zachránili ti Rusové.

No, ještě v té Osvětimi? Co vy jste tam dělala za práci?

V lomu jsme rozbíjeli kameny a nakládali a vozili jsme. V lomu jsme dělali a potom jsme uklízeli ty baráky. To zase, co lidi spálili, jo. Co už zase scházeli. Už zase čekali další transport, no tak jsme to museli uklidit. Ty hadry jsme sbírali, ty zuby a ty panenky.

Kam jste to nosili?

No, víte to jsme zase nosili do takových skladů. A ty hadry oni pálili nebo ty pěkný hadry zase odváželi, nakládali no a tak, když vám řekli, jděte na hajzl dělat záchody, tak jste musela. Když ne, tak vás hodili na dráty, kde bylo tolika tisíc voltů, že jste se toho dotkla a bylo pryč.

To s někým udělali toto?

To dělali. S lidma to dělali. S Polákama to dělali a se všema. Hodili na dráty a basta. Se ženskýma. Těhotný ženy to samý. Pokusy dělali. Rozpárali ženu, vyndali dítě a pak se na tom Mengele, Mengele a Hitler se na tom učili. Ten Mengele, to byl nejhorší člověk snad.

A vy jste to taky ty pokusy zažila na sobě?

Zažila jsem toho dost. Proto taky jsem byla pořád. Patnáct roků jezdím do lázní. Nervově jsem se léčila hodně. To Rusové, komunisti nám na toto hodně dali. Léčení zdarma. Byli jsme v tom sanatoriu, jo.

No a můžete nám říct, co třeba s vámi dělal ten doktor, když jste k němu přišla?

Injekce pod nehty píchal. Trhali nehty.

Můžete nám ještě říct, když vás brali do těch Let, jak to probíhalo? Bylo to jako zatčení nebo vám řekli, že jdete do práce?

Ne, oni nám řekli. Všecky se připravte, vemte si ty vaše věci, oblečte se. Všecko tady nechte, abychom nepřenášeli vši. Nechte všechno tam jak je. Vemte si jen to, co máte na sobě a už na vás čeká vlak.

A řekli vám proč jako jedete?

No, jedete jinam do lágru. Neřekli nám nic. Až jsme přijeli, až tam. A když jsme vystupovali z těch vlaků, dva dni jsme jeli, tak jsem viděla, že jde kouř. No a my jsme nevěděli, co to je. To bylo pro Roma český. Potom byli Poláci, jo a tak to bylo rozdělený. No a to jste viděla. Mezi tím byla velká silnice, vprostředku. No a oni nám neřekli nic. Oni nám řekli, že jdeme na práci do jinýho lágru. No, tam nám otevřeli takovou tu místnost, takový ty. To byly dlouhý. To byly tak velký, jako třeba máte kasárny. No, to byla jedna za druhým, jedna za druhým. To nebyl jeden. To jich bylo takovejch padesát.

A to bylo, když jste jeli z těch Let do té Osvětimi?

No.

A když vás vezli z Plzně do těch Let, tak řekli vám, kam vás vezou?

Ne, taky ne. Tady odtud, kde jsme byli i ve škole. Tady byla škola, tady hned na Jiráskovým v Plzni. Tam byla škola. Tam nás odvezli z domu. Vemte si jen do padesáti kil. Tak jsme museli všecko v bytě nechat a vzít si jen to, co jsme unesli, jo. A tady na nádraží v Plzni, jak jsme tam vystoupili, tam byli ty krytý, nákladní vozy. To byly ty nákladní vlaky. No, tam nás nastrčili do těch pračňáků a jeli. Když jsme přijeli a nevěděli jsme kam. Protože s náma nikdo nemluvil. Tam vás nastrkali a sláma tam byla, jako když vezou prasata. No a tam jsme leželi. Když nás vystoupili z toho transportu. Z Písku jsme šli myslím nějak pěšky dost daleko jsme šli. Oni pořád šli za námi a pochodovali jsme. No, tam nás dali do takovejch bunkrů. To byly bunkříčky malý. To byly. Na jedný straně byly vždycky tři postele, na druhý straně byly taky tři postele a mezi tím byla takováhle úzká, taková, víte. Spalo se po dvou. Taková úzká ulička, no.

To jste byla rodina pohromadě?

No, vedle sebe rodiny. To jsme mohli bejt. Tam v těch Letech jo. S maminkou jsem byla a potom se se mnou rozloučila a řekla. Já jedu prej pryč a nevíme kam. Babičku, všechny její sestry, maminka. No, všechny jely. A nás tam nechali v těch Letech, než je odvezli. Potom zase pro nás jeli. Jeli jsme za nima. Mám číslo z Osvětína.

A co sousedi říkali, když vás takhle brali?

Nic, nic. Byli jsme ve škole zamknutý. Ráno jsme se sebrali a pochodovali do těch vlaků. To víte, lidi koukali na nás. To je jasný. Kam nás vedou, tolika Romů. V Plzni bylo hodně Romů českých.

A vysvětlili vám potom někdy, v té pozdější době, proč vás vzali?

My jsme se nedozvěděli, z jakých důvodů nás vzali, my jsme nic nevěděli. Všechno jsme nechali v bytě zařízený a vrátili jsme se a víte, že nám nedal nikdo nic? Nikdo. Vůbec. A žádnou náhradu jsme nedostali, nic. Aby nám dali náhradu nějakou. Nic. No, tak já nevím, co bych vám chtěla ještě říct. No, a potom jsem se vdala. Přišla jsem z koncentráku. No, léčila jsem se skoro rok. No a potom jsem se vdala, no.

A co jste tam v těch letech nejhoršího zažila?

Nejhorší strach.

Nejhorší vzpomínky?

Nejhorší strach a bití. Denodenně strach, denodenně bití, denodenně nářeky. Pomoc. Zachraňte nás. Nebijte nás. A to by bylo pro mě hrozný.